Grisindustrin

– av Daniel Öhman och Malin Olofsson, SR Ekot

”Malin Olofsson och Daniel Öhman visade hur svinindustrins framgångskoncept bygger på ett välstrukturerat djurplågeri syftande till att få fram så billiga grillkotletter som det bara är tekniskt möjligt. Det var radiojournalistik när den är som allra bäst.”

Svenska Dagbladets radiokrönikör Torgny Nordin. 28 maj 2009.

"Grisindustrin har med journalistisk skärpa och pedagogisk ambition givit oss en skoningslös insyn i grisnäringens krassa metoder. Vardagsjournalistik när den är som bäst. Efter dessa inslag har nog många lyssnare granskat köttdisken extra noga."

Juryns motivering till Stora Radiopriset i klassen Årets folkbildare. 23 september 2009.

Bidrag till Guldspaden i klassen riksradio:

Grisindustrin

1. Vilka deltog i arbetet?
Daniel Öhman - Danska grisindustrin och de skållade grisarna.
Malin Olofsson - Danska grisindustrin.

2. Var publicerades jobbet?
SR Ekot (Ekot, P1 morgon, Studio ett och webben) och Youtube.

3. När publicerades/sändes bidraget?
Danska grisar plågas före slakt: 26-29 maj, 12 juni 2009.
Grisar skållades levande på slakteri: 17 mars 2009.

4. Hur fick du/ni ursprungsidén till projektet?
Granskningen är en fortsättning på ett projekt som inleddes 2008 med en granskning av den svenska grisindustrin(publicerades i dec 2008).Vi fick då från flera håll höra att det ibland hände att grisar levde och var vakna då de hamnade i skållningen eftersom tempot på slakterierna var så högt. Vi ville undersöka om det låg någon sanning i detta.

Det visade sig också att en växande del av grisköttet vi äter i Sverige kommer från Danmark. Köttet såldes många gånger till mycket låga priser. Hur kunde det vara möjligt? Hur illa behandlades då djuren?

5. Vilka arbetsmetoder tillämpade du/ni?
Att ta reda på om grisar skållats levande på slakterier visade sig vara svårare än väntat. När livsmedelverkets veterinär upptäcker en sådan incident skrivs visserligen en avvikelserapport, men dessa förvaras lokalt på varje slakteri, ibland bara i pärmar och de var inte alltid diarieförda. Det krävdes ett stort arbete och samtal med många personer på livsmedelsverket för att få dem att lämna ut dessa avvikelserapporter. Det blev många tusen rapporter att gå igenom. Till slut fann vi dock att grisar skållats levande på fyra slakterier, alla knutna till sveriges största köttproducent Scan. Det visade sig också att olyckorna i alla fall utom ett inträffat strax efter ett närliggande slakteri lagts ned. Intervjuer med ansvariga på slakterierna och veterinärer bekräftade att en ökad produktionstakt var huvudorsaken till att grisar skållats levande. Vi besökte också två av de olycksdrabbade slakterierna för att själva se hur slakten gick till.

När det gäller den danska grisindustrin så började vi med en omfattande faktainhämtning kring grisuppfödning. Hur går den till? Hur ser det ut i Sverige och internationellt? Hur känner man igen tecken på dålig djuromsorg? Vad säger lagen? etc. Vi skickade ut en enkät till samtliga upphandlare/kostchefer i svenska kommuner om vilka krav de ställer på bl.a. djuromsorg när de köper in kött.

Det stod snart klart att det bärande elementet i granskningen skulle vara besök på danska gårdar. Vi började med att välja ut ett antal gårdar som var intressanta från danska husdjursregistret, pressklipp och kontakter. Men vi ville också besöka gårdar som det inte varit skrivit om tidigare. Vi visste att det inte skulle bli lätt att bli insläppt. Många danska journalister vi pratat med hade försökt på en del gårdar men inte fått komma in. En av gårdarna som vi besökte hade figurerat i en större skandal några år tidigare och hade därefter inte släppt in en enda journalist.

Vi trodde ändå att granskningen skulle gå att genomföra så öppet som möjligt, med våra egna identiteter och med kameror och mikrofoner framme. Inte allt för sällan förutsätter journalister att man måste använda sig av falska identiteter och dolda kameror för att kunna ta del av missförhållanden. Men kanske är det ibland en onödig metod. Det visade sig att vi hade rätt. Genom att vara trevliga och inte konfrontativa släpptes vi in. Vi ställde öppna frågor, var genuint intresserade och engagerade. Syftet var ju att få bönderna att berätta så öppet som möjligt om sin verksamhet, inte primärt att konfrontera dem. Eftersom vi var två kunde en av oss ägna sig åt att fånga in ljud, filma och fotografera medan den andra skötte intervjuerna. På så sätt kunde vi i lugn och ro dokumentera missförhållanden utan att det väckte allt för mycket uppmärksamhet. Det lyckades bättre än vi någonsin kunnat tro, vi släpptes in överallt, även i stallar där bönderna uppenbart bröt mot lagen och där grisarna plågades svårt. Efteråt fick vi också hjälp att värdera det vi sett genom att spela upp våra filmer från gårdarna för veterinärer och andra experter i ämnet. Efter att ha dokumenterat missförhållandena på gårdarna och konfronterat branschföreträdare, fortsatte vi med en omfattande traditionell research. (se ”vilken typ av källor använde ni”)

6. Vilka typer av källor använde du/ni?
Forskare och forskningsrapporter från en rad EU-länder.
Grisuppfödare och andra inom branschen i Danmark, Sverige, Storbritannien, Tyskland, Polen och Holland.
Ett stort antal veterinärer från flera länder.
Sveriges kommuner, två enkäter till upphandlingsansvariga och kostchefer om krav vid upphandling av kött.
Svenska och danska grossister och livsmedelsföretag.
Ministrar och tjänstemän vid aktuella departement i Danmark, Sverige och Storbritannien.
Interna branschdokument och flera företags årsredovisningar.
Register för djurinnehav, jordbruksstöd, polisanmälningar, djurtransporter och slakt.
Böcker, artiklar och rapporter som skrivits i ämnet tidigare. Danska och polska journalister.
Olika ideella organisationer i en rad EU-länder. Svenska och danska konsumenter.
Revisionsrapporter, avvikelserapporter, rapporter om brott mot djurskyddslagen från livsmedelsverket.
På plats besök. De allra flesta källorna var öppna men några få ville vara anonyma.

7. Stötte du/ni på några problem? Vilka?
När det gäller de danska grisarna ville vi att publiceringen skulle ligga före EU-valet eftersom det här är en het fråga för politikerna. Det innebar att vi fick jobba mycket hårt på slutet av projektet för att hinna. Publiceringsmässigt var jobbet något av ett pilotprojekt på Sveriges Radio Ekot. Reportagen skulle sändas i flera av radions program, vilket kräver mycket samordning. Vi ville göra en ambitiös egen publicering på webben med redigerade videofilmer som också skulle publiceras på Youtube (det är första gången en granskning gjord av SR publiceras på Youtube) Eftersom vi inte har någon redigeringskompetens för film i företaget var vi tvungna att redigera filmerna själva. Filmerna spikades även på engelska för att nå en bredare publik. Bildspel och chatt med lyssnare gjorde också att arbetet svällde. Under de fyra första dagarna av publiceringen blev vi också utsatta av en aktiv smutskastningskampanj från den mäktiga danska grisnäringen (Danmarks största exportindustri.) Stundtals använde de sig av rena lögner om våra metoder och källor. Men vi kunde sakligt vederlägga alla anklagelser som industrin riktade mot oss. Svaret på deras kritik publicerade vi också på webben.

8. Hur lång tid tog projektet?
Det är svårt att säga hur lång tid det här jobbet tog eftersom vi båda arbetade med andra grejer parallellt under den första tiden. Inslagen om de skållade grisarna gjordes också en tid före granskningen av den danska grisindustrin. Men uppskattningsvis arbetade vi båda med projektet i ungefär 2 månader.

9. Har projektet fått några konkreta följder?
Avslöjandet fick enormt genomslag såväl i Sverige som i grannländerna med artiklar och teveinslag i flera dagar. Efter granskningen av den danska grisindustrin har svenska kommuner uppgett att de ska ställa hårdare krav vid sina upphandlingar och dagligvaruhandeln kallade sina danska leverantörer till krismöten samma dag och har åkt på studiebesök till Danmark. ICA och Axfood har därefter satt upp nya regler för hur grisproduktionen ska gå till vid sina inköp. Politiker gjorde djurskyddsfrågan till en EU-valsfråga. Positiva mejl och samtal från lyssnare som blivit starkt berörda av vår granskning strömmade in. Ute i landet uppstod det ett grisuppror bland de svenska grisuppfödarna i protest mot att svenska kommuner köper kött som kommer från grisar som inte fötts upp i enlighet med svenska djurskyddslagar. Scan har erkänt sig skyldiga till ett fall av de skållade grisarna genom att acceptera företagsbot i Kristianstad. (Polisutredningen påbörjades dock innan den här granskningen publicerades.) I Luleå pågår förundersökning fortfarande. Livsmedelsverket och Scan har lovat att skärpa kontrollerna. Något som också krävts av jordbruksministern. Granskningen nominerades till stora radiopriset i två klasser och vann priset i klassen årets folkbildare.

10. Vilka reaktioner har ni fått från myndigheter och kollegor?
Mycket positiva reaktioner från kollegor. Inte någon av oss har tidigare upplevt en sådan respons från kollegor såväl inom som utanför Sveriges Radio. Eftersom SVT även fick tillgång till vårt videomaterial var de oerhört positiva. Danska myndigheter och organisationer var initialt hjälpsamma men blev mycket negativa då danska exportinkomster hotades och började då mer eller mindre agera som en del av exportindustrin. Livsmedelsverket hanterade kritiken kring de skållade grisarna sakligt och gav tillgång till det mycket stora antalet dokument på ett professionellt och positivt sätt.

11. Har projektet anmälts till PO, Granskningsnämnden eller annan instans?
Nej, inte vad som kommit till vår kännedom.

12. Ange webblänk till artiklarna/inslagen/bokpresentation.
http://www.sr.se/sida/gruppsida.aspx?programid=3437&grupp=7849
http://www.sr.se/sida/gruppsida.aspx?programid=3437&grupp=7709

Innehållsförteckning

CD 1

Den danska grisindustrin- Reportage från Studio ett och P1 morgon.

1. Den danska grisindustrin: Studio ett 20090526
2. Den danska grisindustrin: svenska kommuners ansvar P1 Morgon 20090526
3. Den danska grisindustrin expanderar i öst P1 Morgon 20090528
4. Den danska grisindustrin uppföljning: livsmedelföretagens roll P1 Morgon 20090612

CD 2

Den danska grisindustrin Ekoinslagen:

1. Danska grisar plågas före slakt	Morgonekot P1 20090526
2. Svenska kommuner köper danskt fläsk	Lunchekot P1 20090526
3. "Såren bara marknadsföringsproblem"	Ekot kvart i sex 20090526
4. Brittiska regler skonar danska grisar	Morgonekot P1 20090527
5. Butikskedjor fortsätter med danskt kött.	Ekot kvart i sex 20090527
6. Danska grisar fraktas långt före slakt.	Morgonekot P1 20090528
7. Grisar får för mycket antibiotika.	Morgonekot P1 20090529
8. Antibiotika ökar resistenta bakterier.	Lunchekot P1 20090529
9. Vårdslös medicinering sprider smitta.	Ekot kvart i sex 20090529
10. Varannan kommun vill ha hårdare krav	Morgonekot P1 20090612
11. Hårdare krav välkomnas	Ekot kvart i fem P1 20090612
12. Livsmedelskedjor höjer krav på griskött	Morgonekot P1 200908111

CD 3

De skållade grisarna:

1. Grisar skållades levande på slakteri	Morgonekot P1 20090317
2. Scan misstänks för djurskyddsbrott	Lunchekot P1 20090317
3. Skållade grisar (längre reportage)	Reportage i Studio Ett 20090317
4. ”Vi borde ha stoppat slakten tidigare”	Ekot Kvart i sex P1 20090317

DVD
Den danska grisindustrin: 20090526
(kan också ses på Youtube: http://www.youtube.com/watch?v=DoY4om5qnH0&feature=channel_page)

Hela granskningen med bilder går även att ta del av på http://www.sr.se/ekotgranskar
Klicka sen på dansk grisindustri och grisfabriken (de skållade grisarna) i vänsterspalten

Eller: http://www.sr.se/sida/gruppsida.aspx?programid=3437&grupp=7849 (de danska grisarna)
http://www.sr.se/sida/gruppsida.aspx?programid=3437&grupp=7709 (de skållade grisarna)

Daniel Öhman SR Ekot 0730567026, daniel.ohman@sr.se
Malin Olofsson SR Ekot 070-29 20 150, malin.olofsson@sr.se